

Шляхи вдосконалення мовної компетенції сучасного педагога (Матеріали регіональної науково-методичної конференції, 27 березня 2008 р.). — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. — 192 с.

Шевчук Т. О.,

старший викладач кафедри філології і лінгводидактики
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Вивчення рідної мови і духовний розвиток особистості майбутнього вчителя початкових класів

Одним із важливих завдань сучасної вищої школи є формування високих моральних якостей вихованців. Прищеплення доброти й чуйності, працьовитості й жертвовності, поваги, любові до ближнього і милосердя, справедливості й порядності, готовності прийти на допомогу тим, хто її потребує, – ось що повинно стати наріжним каменем навчально-виховного процесу. Можливість якнайповніше реалізувати ці завдання дають, поряд з іншими, і заняття із сучасної української мови у вищому навчальному закладі.

У практиці роботи викладачів існує чимало форм і методів забезпечення виховного потенціалу занять із сучасної української мови. Один із основних напрямів виховної роботи на заняттях із рідної мови пов'язаний із вивченням самого програмного матеріалу. Адже комунікативна функція мови сприяє розвитку світоглядних основ вихованців ВНЗ – майбутніх учителів початкових класів, у тому числі й їх духовному розвитку. Важливо донести до свідомості студентів, що мова – це величезне багатство народу. Тобто, викладач української мови на заняттях через мовний матеріал формує мовно-національну свідомість українців, що є одним із важливих моментів у концепції сучасної вищої школи.

Впровадження Державної національної програми "Освіта" (Україна ХХІ століття) зобов'язує до широкого вибору форм освіти, до пошуку ефективних принципів, методів і прийомів навчання, які б відповідали освітнім запитам особистості. Практика свідчить, що важливим є використання дидактичного матеріалу, спрямованого на духовний розвиток особистості майбутнього вчителя. Форми його використання можуть бути різні: бесіди морально-етичного плану; диктанти; тренувальні вправи; творчі роботи різних видів; складання тематичних словників та ін.

Наведемо зразки такої роботи на заняттях з української мови по формуванню духовності студентів Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка – майбутніх учителів початкових класів.

Під час вивчення синонімів (слів, які відрізняються відтінками значення або стилістичним забарвленням чи обома ознаками одночасно) можна запропонувати студентам здійснити добір синонімів певної тематичної групи, зокрема, морально-етичного спрямування. Наприклад: людський (чуйний до інших) – щирий, чоловічий, гуманний; прихильний (який бажає добра

іншим) – доброзичливий, зичливий, поблажливий; увічливий (який дотримується правил пристойності) – ввічливий, чемний; увічливий (у ставленні до людей) – вихований, гречний, уважний, обхідливий; чесний (який має високі моральні якості) – доброчесний, цнотливий, правдивий, чистий; щирий (який сповнений сердечності, правдивості) – сердечний, правдивий, невдаваний, нелукавий, відвертий, відкритий, привітний та ін.

Певні можливості у формуванні духовного світу студентів – майбутніх учителів початкових класів – закладені в роботі над творами різних видів. Так, під час вивчення фразеологізмів – фразеологічних зрощень (ідіом), фразеологічних єдностей і фразеологічних сполучень - звертаємо увагу також і на прислів'я – народні вислови повчального змісту, які формують певну життєву закономірність або правило, що є широким узагальненням багатовікових спостережень народу, його суспільного досвіду. Можна рекомендувати студентам написати твори-мініатюри за такими прислів'ями: "Що посієш, те й пожнеш", "Нема товариша – шукай, а знайшов – бережи", "Не хвали сам себе – хай тебе люди похвалять", "Людей пам'ятають по їхніх справах", "Громада – великий чоловік", "Гора з горою не зійдеться, а чоловік з чоловіком – завжди", "Краще чесно, ніж безчесно", "Брехня стоїть на одній нозі, а правда – на двох" та ін.

Добре зарекомендувала себе й робота над текстами. Як влучно стверджує В.Я. Мельничайко, текст – це завжди ідейно-тематична цілість, яка несе певний пізнавальний і виховний заряд; текстовий матеріал забезпечує більш ефективне засвоєння мовних явищ, наочно показуючи особливості їх функціонування у мовному потоці, а це має велике значення для розвитку мовленнєвої діяльності студентів; робота з текстом дозволяє систематично вести повторення й узагальнення вивченого [1, с. 4].

1. Прочитайте текст. Що з повчань великого князя Володимира Мономаха вам найбільше імпонує? Чи втілюєте ви їх у своєму постійному житті?

Випишіть дієслова і виконайте їх морфологічний аналіз за схемою: 1. Аналізована словоформа. 2. Частина мови. 3. Початкова форма. 4. Лексичне значення. 5. Вид. 6. Перехідність. 7. Стан. 8. Час. 9. Спосіб. 10. Особа чи рід, число. 11. Основа інфінітива й основа теперішнього часу. 12. Дієвідміна. 13. Від якого слова залежить? 14. Синтаксична роль. 15. Морфемний аналіз.

Повчання Володимира Мономаха

Перш за все не забувайте убогих, а яко можете, по силі годуйте їх і подавайте сиротам. І вдову захистіть, не дайте сильним губити людину.

Ніколи не майте гордощів у своєму серці і в розумі. Старих шануйте, як батька, а молодих, яко братів. Пам'ятайте, як учив мудрий Василь, зібравши круг себе юнаків: при старших годиться мовчати, премудрих слухати, старшим підкорятися, з рівними і молодими мати згоду. Не лютувати словом, не ганьбити нікого в розмові, не сміятися багато.

В домі своєму не ледачкуйте, а за всім приглядайте самі. Брехні остерігайтесь... Напійте і нагодуйте нужденного. Шануйте гостя ... Хворого навідайте, покійника проведіть в останню дорогу.

Не проминіть ніколи людину, не привітавши її, і добре слово їй мовте.

Що вмієте, того не забувайте, а чого не вмієте, того навчайтеся, – як батько мій, дома сидячи, знав п'ять мов, через те і честь йому була в інших країнах. Добро своєю рукою сіючи, не лінуйтесь ні на що хороше.

2. Прочитайте текст. Висловіть свою думку про прочитане. Підкресліть граматичні центри (предикативну основу) кожної предикативної частини складних речень. Визначте види складних речень. З'ясуйте, якими засобами виражаються семантико-синтаксичні відношення у складних реченнях. Накресліть схему передостаннього речення з кількома підрядними (підрядність однорідна, неоднорідна, послідовна, комбінована).

Телегонія

Люди, які одружуються, хочуть мати здорових дітей. Але не всі знають, як впливає на здоров'я потомства незаймана чистота, адже саме від неї залежить, якими будуть діти. Наші предки знали про це, вони зуміли розпізнати, що від дівчини легкої поведінки не буває гарного потомства. Тому такій дівчині важко було вийти заміж.

У наш час зв'язок незайманості з якістю потомства змогли пояснити генетики, які відкрили явище телегонії. Суть цього явища полягає в тому, що вирішальний вплив на потомство жінки має перший у її житті чоловік. Саме він, а не майбутній батько дитини закладає генофонд потомства кожної жінки, незалежно від того, коли і від кого вона буде народжувати своїх дітей.

Чи повинні сучасні дівчата, які приймають рішення до шлюбу почати інтимне життя, знати це? Безперечно.

Приблизно 150 років тому конярі, які виводили нові породи коней, для підвищення витривалості вирішили схрестити коня із зеброю. Досліди не вдалися, їх зупинили. Але через кілька років у кобил, які брали участь у дослідах, стали народжуватися смугасті лошата. Від породистих жеребців! Вражений науковий світ назвав це явище телегонією. Досліди Ч. Дарвіна, Флінта, Ф. Ладантека підтвердили цей феномен на інших тваринах. А після багатолітніх досліджень наука заявила твердо: "Так, ефект телегонії розповсюджується і на людей, причому навіть набагато сильніше, ніж на тварин!"

Відомо, що навіть через кілька років після позашлюбних зв'язків із представниками інших країн наші українські дівчата стали народжувати від білих, генетично здорових своїх чоловіків дітей іншого кольору шкіри. Причиною цього явища стала генетична мутація хромосомного ланцюжка. Відомо також, що, на жаль, "дівчата-дошлюбні жінки" часто народжують не здорових, а хворих дітей.

Безперечно, що зараз у теорії телегонії дуже багато ворогів, які прагнуть довести, що телегонія – це брехня, що зважати на неї – це не поважати себе і свої бажання. Більшість цих теоретиків – люди зацікавлені, бо індустрія порнографії зазнає значних втрат, якщо явище телегонії буде вивчатися в школі. Хотілося б, щоб добре знала про це і наша молодь і щоб т.зв. "цивільні шлюби", які ставлять дівчину в принизливе становище, які калічать їй тіло і душу, часто стають причиною трагедій, відійшли в минуле.

Прислухаймося до життєвої мудрості наших предків: "Бережи честь змолоду!" (З журналу).

3. Прочитайте текст. Яка ваша думка про це явище? Проаналізуйте уривок за частинами мови, до кожного слова дайте пояснення, за якими морфологічними ознаками, лексичним значенням, синтаксичною функцією його слід віднести до тієї чи іншої (повнозначної чи службової) частини мови.

Пивна війна

Реклама нав'язливо намагається переконати, що пиво – це престижно, що успіх у житті залежить від вибору марки пива. Така агресивна реклама зробила свою справу, і "покоління пепсі" передало естафету "поколінню пива", і це нове покоління уже через кілька років може дати страшну алкоголізацію України.

Пляшка 6 % пива за вмістом спирту дорівнює 60 г горілки. У медицині вже з'явився термін "пивний алкоголізм". А що таке безалкогольне пиво? Це швидке пиво. Бактерії цього напою виробляють ефедрин, а не спиртову молекулу. Люди п'ють справжній наркотик, і діти в тому числі.

Яке ж майбутнє чекає "пивне покоління"? Хлопців – проблеми з потенцією, дівчат – рак грудей. У тих, хто зловживає пивом, розвивається міокардиодистрофія, цироз печінки, гепатит, вражаються клітини головного мозку. У 60 % юнаків можуть бути серйозні проблеми з потомством. Якщо пиво п'є мама, яка годує дитину грудним молоком, то у дитини можливі епілептичні судоми.

Хочеться нагадати, що у дітей і підлітків алкоголізм розвивається швидше, ніж у дорослих, і має тяжкий перебіг. До речі, самі пивовари виступають за обмеження продажу пива неповнолітнім. Але зараз, вмикаючи телевізор, ми одержуємо чергову порцію обману про пиво.

Зупиніться! (З журналу).

Наведені тексти можна використати і під час вивчення фонетики, орфоєпії, будови слова, словотвору, орфографії. Можна запропонувати студентам виконати орфографічно-пунктуаційний аналіз, записати їх у вигляді диктанту з наступним аналізом.

Методично правильно реалізована на заняттях із сучасної української мови у ВНЗ система робіт сприятиме формуванню в студентів – майбутніх учителів початкових класів – людяності, скромності, цнотливості, благородства, доброти, милосердя, працьовитості, правдивості, безкорисливості – всіх тих рис, які так необхідні для духовного розвитку особистості.

Список використаних джерел та літератури

1. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. – К., 1986.